

i treba da se protiv toga ustane, da se opominje, da se izvrgnu smijehu oni, koji misle, da znađu pisati, a ne znađu ni svoga jezika. Časopis *Jezik* zasad je jedina obrana protiv tih zala, ali se bojim, da je premalo raširen.

Milovan Zoričić

O TRAZENJU «MODUS VIVENDIJA»

Tako se taj izraz mogao čuti prije nekoliko dana preko našega radija, i to dva, tri puta za vrijeme iste emisije vijesti. Sastavljač teksta, kojega spiker nije ispravio, očito nije analizirao smisao izraza, nego je s njim postupio kao s običnom tuđom riječi dodavši na koncu naš padežni nastavak. A trebalo je napisati i reći: traženje *modus vivendi*.

U latinskim dvočlanim izrazima, u kojima drugi dio zavisi od prvoga stojeći u kosom padežu (s prijedlogom ili bez njega), valja naše padežne nastavke dodavati prvom dijelu, a ne drugome, kako se više puta radi. Dakle: *status quo* (t. j. *ante*) «prijašnje stanje», gen. *statusa quo* (a ne *status quoa*); *corpus delicti* «dokazalo o zločinu», gen. *corpua delicti*; *lapsus linguae* (ili *calami*) «omaška u govoru» (ili «u pisanju»), gen. *lapsua linguae* (odnosno *calami*); *casus belli* «povod ratu», gen. *casua belli*, *curriculum vitae* «opis života», gen. *curriculuma vitae*; *deus ex machina* «bog na stroju» (kao sredstvo nenadana raspleta u grčkoj drami), gen. *deusa ex machina*; i sl. Tako onda i *modus vivendi* «način (zajedničkoga) života», gen. *modus vivendi*.

Budemo li se pravilno služili spomenutim izrazima, ne ćemo ni u čemu griješiti protiv

vlastitoga jezika, a ujedno ćemo vraćati dug jeziku, koji nam i mrtav, kao što je latinski, stavlja na raspolaganje obilje uzrečica i izraza za svaku zgodu i potrebu. M. K.

NAPOMENA O NAŠOJ TEHNIČKOJ TERMINOLOGIJI

Čovjek upravo mora zaustaviti dah, kada uđe u kakvu tvornicu, poduzeće ili prodavaonicu, i dobro napeti uši, da bi se mogao uvjeriti, gdje se zapravo nalazi: da li u Hrvatskoj ili u kojoj drugoj zemlji globusa. Tu se na primjer čuju: prese, অপসি, štebe, fascikli, hobli, fajle, cange, bormašine, kufri, mesingi, cinki, kvadrat-ajzni, vinklajzni, štaflini, rajberlini, špareti, šubleri, rori, kuferi, šrajbtiši, šere, kajli, štifti, šrafi, trafi, mafi, bafi i t. d., i t. d., bez konca i kraja.

Istina je, mi smo neke zanate učili od svojih susjeda, ali ne sve, pa bismo već stoga ne samo u knjige, nego i u radionice morali uvesti svoje termine, pogotovu kada živimo u doba opće industrijalizacije, kada već i Afrikanci poznaju mnoge zanate, pače i Eskimi i Samojeđi.

Naš jezik je već prilično razvijen, a ipak još nismo dospjeli da u poslovni jezik unesemo ono, što već i mnogi mladi i manji nerodi posjeduju: naše određene termine u tehničarima kao i u ostalome.

Ja mislim, da bi trebalo ozbiljno poraditi na tome i da bi svi, koji iole mogu pomoći, morali pridonijeti svoj dio, da se oslobodimo tako poraznog jezičnog stanja u našim radionicama, tvornicama i poduzećima. D. Radić

IZ ŠKOLSKE PRAKSE

PRAVOPIS I ORTOEPIJA

Nije pretjerana tvrdnja, da su afrikate *č* i *ć* u mnogim našim školama i mnogim našim ljudima najteže pravopisno pitanje. Dešava se, da učenici (i ne samo oni) vrlo dobro izgovaraju englesko *th*, štoviše, točno znaju, kako će ta slova pročitati u riječi *that*, a kako opet u frazi

thank you, no u isto vrijeme ne mogu shvatiti razliku između dva blizanačka glasa svog materinskog jezika. Poteškoća zapravo i proizlazi otuda, što materinski govor tih učenika ne poznaje u ovom slučaju dva različita glasa. Oni imaju samo *č*, odnosno neki srednji glas, koji je u jednih bliži štokavskome *č*, a u drugih što-

kavskome *č*. Obično nastaje na taj način, što se jezik stavi u položaj kao za izgovor glasa *č*, a usnice se rašire kao pri izgovaranju glasa *č*. Možemo ga bilježiti znakom *č*. I dok za učenike, koji su već u zavičajnom narječju naučili pravilan izgovor afrikata *č* i *č*, spomenuti problem uopće ne postoji, dotle će oni, koji izgovaraju *kuča* i *mačka* ili *kuča* i *mačka*, i te koliko znoja proiliti, da bi se bez kolebanja odlučivali za *kuču* i *mačku*. Njima je ovdje nametnuto posebno i za naš književni jezik čudnovato pravilo, da jedan i isti glas u jednoj riječi bilježe ovim, a u drugoj onim slovom.

To neobično pravilo pogađa ih također u vezi s pisanjem zvučnih parova navedenih afrikata, a još više u vezi sa starim jatom, koji se kod nas odražava četverostruko. Sa zvučnim afrikatama *dž* i *d* nekako se i izlazi na kraj, jer su ti glasovi dosta rijetki u našem svakidanjem govoru, pa se riječi, u kojima oni dolaze, dadu naučiti ili, što je možda još lakše, jednostavno izbjeći. Jednako nema neprilika, bar ne u većoj mjeri, s ikavskim i ekavskim odrazom jata u jezikavskom govoru. Međutim mnogo je teže pitanje, kada će se napisati *ije*, a kada *je*. Složenost naše akcentuacije čini ovo pitanje prilično zamršeni za većinu naših učenika. Ono postane i zapletenije, kad učenik, imajući u glavi pravila o utjecaju akcenta na slog s jatom, zastane pred poplavom izuzetaka, koji su još izuzetniji, jer nisu zabilježeni u Pravopisu. Oni naime izgovaraju: *bjelo*, *uvijek*, *svijet*, *zapovijedati*, *pripovijest*, *vjėsnik*, *rječnik*, a takav izgovor često slušaju i na satima hrvatskog jezika. U zadaćama naprotiv moraju pisati jednom bijelo, uvijek, svijet, zapovijedati, pripovijest, a drugi put vjesnik i rječnik. Učenicima i mogu biti poznate tendencije u našem suvremenom (uglavnom gradskom) razgovornom jeziku, prema kojima se sve više gubi dužina nenaglašenih slogova i dvosložne izgovaranje staroga jata, oni mogu znati, da se, pod utjecajem dijalekata, pojavljuje sve više akcentatskih dubleta, ali će unatoč svemu tome ostajati zbunjeni pred problemom je — ije.

Sve te poteškoće izvire iz jednostavnog razloga: pri učenju pravopisa premalo se pazi na pravilan izgovor. Lijepo je to, da učenik već u drugom razredu gimnazije nauči gotovo u tan-

čine postanak glasova, da mu se etimološki i fiziološki protumači njihovo porijeklo, no ako se odatle ne pode korak naprijed, on će i dalje pisati *č* mjesto *č*, *dž* mjesto *d* i obrnuto, i nastojeći, da ukloni pravopisne griješke, razbijat će glavu, ima li kuća jedan rog ili dva, da li je u riječi mačka tvrdo ili meko *č*, a samo oni najambiciozniji naprezat će se još i etimološkim odgonetanjem, da li je dotični glas nastao od *k*, *c* ili *t*, radi li se o imenici s nastavkom -ač, -ača, -ačica, -ačina i t. d. Privikavanje na što češću uporabu Pravopisa imat će također samo djelomičan uspjeh, jer je redovita praksa naših ljudi (a ne samo daka), da se niime služe samo onda (ako se uopće služe), kad pišu za školu, za štampu i sl., dok u privatnom pisanju ne vode računa o takvim »sitnicama«. Nemaju vremena za to. Uostalom, na to su se privikli već u prvim godinama školovanja, kad je na pravopis trebalo paziti u hrvatskim zadaćama, pa eventualno i kod nekog profesora, kojemu nije bilo zazorno, da se plete u pitanja tuđe struke.

Da bi se najteži problemi našeg pravopisa olakšali, trebalo bi u nastavu materinskog jezika uvesti sistematsko vježbanje u pravilnom govoru. Od prvog razreda osnovne škole do velike mature učeniku bi trebalo omogućiti, da na praktičnim ortoepskim vježbama nauči, kako će pravilno izgovarati *č*, *č*, *dž*, *d* i t. d. Te vježbe ne bi smjele ući u okvir t. zv. govornih vježbi, jer bi od toga bilo malo koristi. Govorne vježbe imaju nekoliko ciljeva, pa bi izgovor spomenutih glasova vjerojatno došao na zadnje mjesto. Na satu ortoepskih vježbi učenik bi teoretsko znanje primjenjivao slušajući i izgovarajući glasove pojedinačno, u slogovima, u riječima i u rečenici. Ako nastavnik izgovara pravilno i razgovijetno, njega će ubrzo dobro oponašati i učenici slabijeg sluha. Budu li se uz to primjenjivale suvremene metode s upotrebom magnetofonske vrpce, gramofonskih ploča, radija i filma, nestat će ortografski bauk, koji je krivo nazvan »tvrdo i meko č«. A ni akcent tada ne bi bio daleko i toliko problematično poglavlje. Ne smatram, da bi trebalo u više razrede uvesti proučavanje čitave gramatike, ali je neosporno, da bi uvođenje sata ortoepije, akcentologije, pravopisa i stilistike u te razrede u velikoj mjeri